

Жданович Ю. М.

*Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ*

ШЛЯХИ ЗАЛУЧЕННЯ ДІТЕЙ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ ДО АКТИВНОЇ ВИХОВНОЇ І РОЗВИВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

У статті розкрито чинники, які заважають дітям вимушених переселенців успішно адаптуватися та інтегруватися у нові умови поселення. Визначено основні завдання соціально-педагогічної роботи з цією категорією дітей. Представлено форми і методи залучення дітей вимушених переселенців до активної виховної і розвивальної діяльності у позаурочний час.

Ключові слова: діти вимушених переселенців, соціально-педагогічна робота, адаптація, інтеграція.

Внаслідок анексії Криму сусідньою державою та ведення бойових дії на Сході України, різко зросли масштаби вимушеної зміни громадянами місця проживання.

Внаслідок вимушеної міграції найбільше страждають діти, оскільки переживання стресу від перебування в зоні військового конфлікту, переселення, пристосування до нових умов перебування, може негативно вплинути на розвиток особистості, психічне і фізичне здоров'я.

З метою з'ясування наявних проблем, які притаманні дітям вимушених переселенців, а також рівня їхньої адаптованості до нових умов поселення було здійснено дослідження серед дітей переселенців з Криму та Донбасу, які проживають у Київській області.

У ході констатування встановлено, що основними проблемами дітей із сімей вимушених переселенців є: проблеми адаптації (34,2%); високий рівень тривожності (46,4%); відчуття страху (42,7%); матеріальні проблеми (16,3%).

Перш за все, на психологічний стан суттєво вплинув пережитий дітьми стрес. Негативні наслідки тісно пов'язані з мірою (силою) стресу та індивідуальними особливостями кожного з дітей (стресостійкістю).

Додатковими причинами, які заважають успішній адаптації переселенців до нових умов поселення та інтеграції їх у шкільний колектив є з боку переселенців:

- відсутність потреби самоактуалізації;
- несформованість національної самоідентичності;
- низька самооцінка;
- споживацьке ставлення до всіх оточуючи, позиція жертви, якій всі мають допомагати і платити;

з боку школярів Київщини:

- упереджене ставлення до переселенців зі Сходу як до таких, що є причиною війни.

Також було з'ясовано, що однією з проблем успішної адаптації частини дітей вимушених переселенців, є вплив їхніх батьків, які обрали позицію сепарації, і стримують дітей у зближенні з ровесниками приймаючої територіальної громади.

З метою здійснення соціально-педагогічної підтримки дітей вимушених переселенців, у відповідності до визначених проблем адаптації та інтеграції в нові умови проживання, одним з напрямів соціально-педагогічної роботи було визначено залучення дітей вимушених переселенців до активної виховної і розвивальної діяльності у позаурочний час. Слід зазначити, що робота проводилася не лише із дітьми вимушених переселенців, але і їхніми однолітками у громаді, яка стала їх новим поселенням. Саме така робота може забезпечити успішну адаптацію та інтеграцію дітей переселенців у нові умови.

Основним завданням такої соціально-педагогічної діяльності щодо дітей вимушених переселенців було:

- психологічна корекція (подолання стресу, зниження тривожності, агресії, страху);
- формування навичок ведення позитивного діалогу;
- підвищення самооцінки;
- формування потреби у самоактуалізації;
- виховання патріотизму;
- підвищення громадянської активності;
- розвиток творчих здібностей.

Основними завданнями щодо дітей територіальної громади було:

- формування навичок ведення позитивного діалогу;
- формування потреби у самоактуалізації;
- виховання патріотизму;
- підвищення громадянської активності;
- розвиток творчих здібностей.

Оскільки соціально-педагогічна робота проводилася з дітьми різного віку, то форми, методи і змістовне наповнення дещо відрізнялися в залежності від вікових особливостей школярів.

Зупинимося більш детально на формах і методах роботи з дітьми вимушених переселенців у позаурочній діяльності.

Не зважаючи на те, що успішність адаптації та інтеграції залежить від ефективності здійснюваної соціально-педагогічної роботи з обома групами дітей, все ж діти вимушених переселенців потребують більше уваги і дещо інших форм підтримки для вирішення своїх проблем. Тому з метою об'єднання дітей вимушених переселенців у групу, яка має певну локацію у територіальній громаді, можливість спілкування не лише з дітьми, але і їхніми батьками, було створено клуб "Пілігрим".

Саме завдяки роботі клубу соціальному педагогу, психологу легше налагодити взаємодію з дітьми та здійснювати соціально-педагогічну підтримку.

Ефективним методом соціально-педагогічної підтримки є використання арт-терапії. а саме: ізотерапії, ігротерапії, казкотерапії, лялькотерапії).

Серед великого різноманіття видів арт-терапії ми виділили найбільш ефективні для роботи з дітьми вимушених переселенців, а саме ізотерапія, ігротерапія, лялькотерапія, казкотерапія. Ці методи допомагають дітям впоратися з депресією, позбутися негативних переживань, перейти від деструктивної, руйнівної поведінки до конструктивної, творчої.

У роботі з групою дітей вимушених переселенців, а також у змішаній групі арт-терапія може вирішувати декілька завдань одночасно:

- дозволяє знизити рівень тривожності, почуття страху та агресії дітей;
- дає можливість для вираження агресивних почуттів у соціально прийнятій манері;
- підвищити самооцінку, підсилити відчуття власної особистісної цінності;
- дозволяє вирішувати конфлікти між членами групи і допомагати їм у досягненні гармонії.

З метою формування навичок ведення позитивного діалогу, підвищення самооцінки, формування потреби у самоактуалізації було розроблено тренінг адаптації окремо для підлітків та старшокласників. Тренінгова група складалася як з дітей переселенців, так і дітей з територіальної громади. Саме такий підхід дозволяє відразу відчувати себе учасником спільної групи, налагодити контакт з ровесниками, відчути свою унікальність і схожість з учасниками групи одночасно; пробувати вести позитивний діалог з членами конфронтуючої групи.

Завданням тренінгу є через створення зони найближчого розвитку сприяти психічному та особистісному росту дитини та допомогти адаптуватися до дитячого колективу в нових умов поселення; налаштувати групу на спільну роботу, встановити емоційний контакт між усіма учасниками; розвиток і часткова корекція емоційно-особистісної й пізнавальної сфер дитини, створення у кожного учасника почуття приналежності до групи й закріплення позитивних емоцій від роботи на занятті.

Програма тренінгу адаптації також спрямовувалася на формування у школярів потреби у самоактуалізації, тобто прагнення до максимально повної реалізації особистістю своєї соціальної сутності, своєї корисності суспільству, максимально повного розкриття і опредметнення своїх здібностей у різній соціальної діяльності.

Враховуючи той факт, то основною причиною не лише проблеми адаптації, а й виникнення нинішньої ситуації на Сході України є порушення або відсутність національної самоідентичності, основна увага у роботі з вимушеними переселенцями має бути сфокусована саме на розв'язання цієї проблеми.

Адже, саме національна ідентичність є важливим засобом самовизначення й самоорієнтації індивіда, самоутвердження особистості як носія відповідної культури. Отже, якщо людина втрачає власне коріння, то їй загрожує руйнація основи власної самосвідомості, духовності, психологічний розлад та втрата відчуття належності.

Тому необхідно належну увагу приділяти патріотичному вихованню, вивченню національних традицій, культури, історії українського народу, формуванню громадянської активності.

З цією метою діти вимушених переселенців залучаються до добродчинної діяльності, яку здійснюють школярі територіальної громади на підтримку воїнів АТО, а саме:

- написання листів та малюнків для воїнів;
- виготовлення та подарунків для воїнів (плетіння браслетів-оберегів, майстрування пташок-оберегів, ляльок-оберегів, ангеликів, журавликів-орігамі);
- виготовлення кевларових браслетів для виживання;
- плетіння маскувальних сіток;
- в'язання шкарпеток;
- відвідування поранених воїнів у шпиталі.

Також школярі беруть активну участь у добродчинних ярмарках, на яких продають власноруч виготовлені вироби, а зібрані кошти віддають на допомогу воїнам. Така добродчинна діяльність робить дітей вимушених переселенців співучасниками боротьби за визволення їхньої малої батьківщини.

У вихованні патріотизму неабияке значення має проведення пізнавально-виховних заходів, які дозволяють краще пізнати традиції, культуру та історію українського народу, ознайомитися з народними промислами України.

Таким чином, залучення дітей вимушених переселенців до активної виховної і розвивальної діяльності у позаурочний час сприяє їхній успішній адаптації та інтеграції у нові соціокультурні умови.